

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ
“ОДИТ НА СРЕДСТВАТА ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ”

ИНДИКАТОРИ ЗА НЕРЕДНОСТИ И ИЗМАМИ

**Технически указания за това какво не трябва да се допуска при изпълнение на
проекти, финансирани от фондове и програми на Европейския съюз**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

I. ВЪВЕДЕНИЕ	3
1. Каква е целта на техническите указания	3
2. Обща информация за задълженията на администрацията и бенефициентите	3
3. Какво съдържа документа	4
II. ОПРЕДЕЛЕНИЯ	6
1. Какво е „нередност“?	6
2. Какво е „измама“?	6
3. Други полезни определения и класификации	7
III. ОТГОВОРНОСТИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕТО И ОТКРИВАНЕТО НА ИЗМАМИ	8
1. Управляващи органи, Междинни звена и Сертифициращ орган	8
2. Роля на одиторите	9
3. Подход на Одитния орган	9
Приложение 1 СХЕМИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМИ ПРИ ДОГОВАРЯНЕТО И ВЪЗЛАГАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ	13
Приложение 2 СХЕМИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМИ ВЪВ ВРЪЗКА С РАЗХОДИ ЗА ТРУД И КОНСУЛТАНТСКИ УСЛУГИ	25
Приложение 3 ИНДИКАТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ВЕРОЯТНИ ИЗМАМИ	29
Приложение 4 ПОДХОД НА ДЪРЖАВЕН ФОНД „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ ЗА ФИНАНСОВИ КОРЕКЦИИ	33

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Каква е целта на техническите указания

Настоящият документ съдържа информация за органите на публичната власт, бенефициентите, потенциалните бенефициенти и гражданите и цели да:

- запознае всички с определенията за нередност и измама и повиши нивото на осведоменост в тази област;
- предпази от допускане на грешки и нередности в процеса на усвояване на средствата от ЕС и така да подпомогне законосъобразното разходване на средствата по оперативните програми;
- представи практиката на контролните органи относно оценката на риска от измами и корупция;
- подобри системите за управление и контрол, така че управляващите органи и бенефициентите да могат по-ефективно да предотвратяват и откриват нередности и измами.

Системите за управление и контрол по европейските програми имат за цел да предотвратяват и откриват грешки, така че пред Европейската комисия да се декларират само правилно и законосъобразно разходвани средства от бенефициентите. За целта при бенефициентите се правят множество проверки от Управляващия орган/Междинно звено, от Сертифициращия орган и от Одитния орган.

2. Обща информация за задълженията на администрацията и бенефициентите

Финансовият ресурс, заделен за България от общия бюджет на ЕС, е значителен. България може да се възползва от този ресурс за националната и регионална икономика чрез инвестиции в областта на инфраструктурата, околната среда, селското стопанство, развитието на бизнеса, обучението и иновациите. Един от ключовите фактори за успеха на Кохезионната политика на ЕС е децентрализираната система за управление на средствата и споделената отговорност между ЕК и държавата-членка. Програмите се управляват на национално и регионално ниво, така че за финансиране да се избират най-добрите и най-необходимите проекти. Много са ключовите участници във веригата на управление и контрол на европейските средства, което повишава съответно рисковете от грешки.

Ето защо, очакванията на европейските данъкоплатци към всяка държава-членка са да разполага с добър административен капацитет и адекватна законодателна и вътрешна уредба, които да гарантират законосъобразното и ефективно разходване на средствата от ЕС.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Българските бенефициенти и администрация, както тези във всяка друга държава-членка на ЕС, трябва да спазват своите задължения относно управлението на средства от ЕС. Основополагащи са следните текстове:

- В съответствие с член 274 от Договора за ЕО, Комисията изпълнява бюджета на своя отговорност съгласно принципа за добро финансово управление. Освен това държавите-членки сътрудничат с Комисията при използването на бюджетните кредити в съответствие с принципа за добро финансово управление;
- Член 280 от Договора за ЕО гласи, че Общността и държавите-членки се борят с измамата и с всяка друга незаконна дейност, която засяга финансовите интереси на Общността;
- Съгласно основния Финансов регламент (1605/2002), приложим за общия бюджет на Европейските общности, при споделеното управление държавите-членки са отговорни да предотвратяват и разглеждат случаите на нередности и измами.

Държавите-членки отговарят за установяването на системи за управление и контрол, които са в съответствие с изискванията на законодателството на Общността. Те трябва да гарантират, че системите функционират ефективно и могат да предотвратяват, откриват и отстраняват нередности и измами. В случай на нередност или съмнения за измама, ЕК трябва да бъде информирана в съответствие с процедурите за докладване, определени в Регламент (ЕО) № 1828/2006 на Комисията. Без значение дали нередността е неволна или умишлена (измама), въпросният разход трябва да бъде изключен от съфинансиране от страна на бюджета на Общността.

3. Какво съдържа документът

Техническите указания относно индикаторите за нередности и измами са изготвени от Изпълнителна агенция „Одит на средствата от Европейския съюз” към министъра на финансите – Одитен орган на Република България по Структурните фондове и Кохезионния фонд на Европейския съюз. Те представят в обобщен вид информацията от:

- Разпоредби от действащото Общностно и национално законодателство;
- Информационната бележка на ЕК относно индикаторите за измами във връзка с ЕФРР, ЕСФ и КФ (СОСОФ 09/0003/00);
- Наръчникът за одит на Структурните и Кохезионния фонд на Изпълнителна агенция „Одит на средствата от Европейския съюз”;
- Наръчникът за вътрешен одит в публичния сектор, одобрен от министъра на финансите;
- Подходът на Държавен фонд „Земеделие” за финансови корекции за допускани нарушения при провеждане на обществени поръчки от общините - бенефициенти по Програма САПАРД.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

В документа са представени списъци с примерни схеми за измама и свързаните с тях индикатори:

- В приложения № 1 и № 2 са представени примерни схеми и индикатори за измама, посочени в Информационната бележка на ЕК относно индикаторите за измами във връзка с ЕФРР, ЕСФ и КФ (СОСОФ 09/0003/00);
- В приложение № 3 са представени примерни ситуации и т.нар. червени лампи, които се свързват с наличието на индикатори на измами и нередности (от Наръчника за вътрешен одит в публичния сектор);
- В приложение № 4 е представен подходът на Държавен фонд „Земеделие” за финансови корекции.

В момента се обсъжда методология за определяне на финансови корекции, които трябва да се прилагат спрямо разходите, свързани с изпълнението на оперативните програми, съфинансирани със средства от Европейския съюз.

II. ОПРЕДЕЛЕНИЯ

Всеки бенефициент и администрацията трябва добре да познават определенията за нередност и измама, да не допускат при изпълнението на проектите подобни грешки и ако се натъкнат на такива индикатори да следват процедурите за докладването и разследването им.

1. Какво е „нередност“?

Терминът „нередност“ е широко понятие, което включва както умишлени нередности, така и нередности, неволно допуснати от икономическите субекти.

В член 1, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 2988/95 „нередност“ се определя като *„всяко нарушение на разпоредба на правото на Общността, в резултат на действие или бездействие от икономически оператор, което е имало или би имало за резултат нарушаването на общия бюджет на Общностите или на бюджетите, управлявани от тях, или посредством намаляването или загубата на приходи, произтичащи от собствени ресурси, които се събират направо от името на Общностите или посредством извършването на неоправдан разход.“*

2. Какво е „измама“?

Конвенцията за защита на финансовите интереси на Европейските общности, съставена въз основа на член К.3 от Договора за Европейския съюз, *дава дефиниция за „измама“ по отношение на разходи като всяко умишлено действие или бездействие във връзка със:*

- *използването или представянето на фалшиви, неверни или непълни декларации или документи, в резултат на което се присвоява незаконно или неправомерно се задържат фондовете от Общия бюджет на Европейските общности или от бюджетите, управлявани от Европейските общности или от тяхно име;*
- *неоповестяване на информация в нарушение на конкретно задължение, което води до същия резултат;*
- *неправилно използване на такива фондове за цели, различни от тези, за които първоначално са предоставени.*

Цитираните определения за нередност и измама са транспонирани в националното законодателство - § 1, т. 6 и 7 от допълнителните разпоредби на Закона за финансовото управление и контрол в публичния сектор.

Разликата между по-общия термин за „нередност“ и термина „измама“ се състои в елемента за умисъл.

3. Други полезни определения и класификации

В контекста на българския наказателен процес, определението за измама като състав на престъпление се съдържа в разпоредбата на чл. 209 от Наказателния кодекс - набавяне на имотна облага от или за определено лице чрез възбуждане или поддържане на

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

заблуждение или използване на неосведоменост на някого, с което се причинява имотна вреда.

Гражданската конвенция за корупцията, ратифицирана със закон, приет от XXXVIII-то Народно събрание на 10 май 2000 г., съдържа определение за „**корупция**” - искането, предлагането, даването или приемането, пряко или косвено, на подкуп или всяка друга наследваща се облага или обещаването на такава, което засяга надлежното изпълнение на някое задължение или поведението, което се изисква от приемащия подкупът, неполагашата се облага или обещаването на такава.

Според Асоциацията на дипломираните експерт-проверители на измами, измамите се делят на три вида, въз основа на които организацията може да идентифицира сферите, застрашени от появата на измами:

- Умишлена манипулация на финансовите отчети (напр. невярно отчетени приходи);
- Всякакъв вид незаконно присвояване на материални или нематериални активи (напр. неправомерно възстановени разходи);
- Корупция (напр. подкуп, подправяне на процеса на оферирание - недеклариран конфликт на интереси, присвояване).

III. ОТГОВОРНОСТИ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕТО И ОТКРИВАНЕТО НА ИЗМАМИ

Бенефициентите трябва стриктно да спазват условията за финансиране и да са подготвени за множеството проверки, на които те ще бъдат подложени преди, по време на и след приключване изпълнението на проекта от страна на органите от системата за управление и контрол на европейските програми:

- проверки от Управляващи органи и Междинни звена (първо ниво на контрол);**
- проверки от Сертифициращия орган (второ ниво на контрол);**
- проверки от Одитния орган (трето ниво на контрол).**

Бенефициентите следва да имат предвид, че междуременно те могат да са обект на проверка и от други компетентни национални органи (Сметна палата, вътрешни одитори, финансови инспектори) и органи на ЕС (одитори от Европейската сметна палата, Европейската комисия, ОЛАФ и др.).

1. Управляващи органи, Междинни звена и Сертифициращ орган

При споделено управление на Структурните фондове, Република България отговаря на първо място за установяване на системи за управление и контрол, които са в съответствие с изискванията на Общността. Ключов елемент е системата за предотвратяването, откриването и отстраняването на нередности и измами, изградена в Управляващите органи, Междинните звена и Сертифициращия орган по всяка програма. Те носят първостепенната отговорност за предотвратяването на нередности и измами.

Основният механизъм за стесняване на възможностите за нередности и измами са добрите правила с точни и адекватни контроли по всяка програма, които служителите на Управляващите органи, Междинните звена и Сертифициращия орган трябва да прилагат ефективно, за да се постигне желаният резултат – функционираща система за предотвратяване и разкриване на нередности и измами.

Всички служители трябва да са отлично запознати с индикаторите за измами и нередности, да познават процедурите за докладване на тези индикатори и когато се натъкнат на такива, стриктно да приложат процедурите.

Ръководствата на Управляващите органи, Междинните звена и Сертифициращият орган следва да обърнат особено внимание на правилното прилагане и разпространение по вътрешни канали на добри практики и унифициран подход при третиране на идентични индикатори за нередности и съмнения за измама.

2. Роля на одиторите

Одиторите (вътрешни одитори в публичния сектор, одиторите от Сметната палата, одиторите от Одитния орган) имат важната роля да оценят дали ефективно функционират системите за управление и контрол, така че да предотвратяват и навреме да откриват потенциални нередности/измами. Одиторите могат да допринесат с анализ и препоръки за подобряването на контрола и управлението. В този контекст, одиторите трябва да

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

притежават достатъчно знания, за да идентифицират индикаторите за нередности и измами.

Като се ръководят от стандартите за компетентност и професионална грижа, одиторите трябва да подхождат със скептицизъм и да бъдат особено внимателни относно възможностите за измама. Слабостите на контрола повишават риска от нередности и измами и одиторите трябва да проверят и оценят прилаганите мерки.

3. Подход на Одитния орган

В работата си Изпълнителна агенция „Одит на средствата от Европейския съюз” прилага подход, базиран на риска и Одитният орган насочва усилията си към области, в които рискът от нередности и грешки е най-висок (например при предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, при процедурите за обществените поръчки, при изпълнение на сключени договори и др.).

В таблицата по-долу са посочени примери за присъщи и контролни рискове, на които Одитният орган обръща особено внимание.

Присъщ риск	Контролен риск	Ниво
Избор на проекти		
За финансиране са избрани проекти, които не отговарят на целите на оперативната програма.	Критериите за оценка и/или процедурата за избор водят до избор на неподходящи проекти.	Управляващ орган
Провеждане на обществени поръчки		
При провеждане на процедурата за обществена поръчка не е спазен основен принцип – публичност, прозрачност, свободна и лоялна конкуренция, равнопоставеност и недопускане на дискриминация.	Липсват адекватни контроли, които осигуряват спазването на основните принципи при обществени поръчки или контролите не са приложени.	Бенефициент
Членовете на комисията не са квалифицирани и не се гарантира справедливата конкуренция и качеството на избрания кандидат.	Тръжната документация не съдържа необходимите спецификации.	Бенефициент
Изпълнение на проекта		
Проектът не се изпълнява в съответствие с одобрения проектен документ.	Не е въведен ефективен контрол, който да следи съответствието на изпълнението на проекта с първоначално одобрените документи за кандидатстване.	Бенефициент/Управляващ орган
Неправилна пропорция на финансирането от ЕС и съфинансирането.	Проверките на пропорциите не са ефективни, няма създадени отделни сметки за европейското и националното финансиране.	Управляващ орган
Активите, придобити с	В договора не са включени	Бенефициент/Управляващ

Индикатори за нередности и измами
Технически указания

Присъщ риск	Контролен риск	Ниво
конкретна цел и финансирани с европейски средства, са продадени скоро след приключване на договора.	клаузи за периода, в който активите не могат да бъдат продавани, проверките за изпълнение на подобни клаузи не са ефективни.	орган
Допустимост на разходите		
Изплатени са недопустими разходи.	Проверките за допустимост на разходите са неефективни (кандидатите отговарят ли на условията, какво се определя като проект, какви видове разходи са допустими, период за допустимост на разходите).	Бенефициент/Управляващ орган
Финансирани са строителни работи /доставки/ услуги с недостатъчно качество.	Проверките на качеството са неефективни.	Бенефициент/Управляващ орган
Финансирани са строителни работи /доставки/ услуги с необосновано висока цена.	Не са въведени процедури за осигуряване на добро финансово управление или въведените контроли не са ефективни (3 оферти, бази данни за цени и пр.)	Бенефициент/Управляващ орган
Финансирано е грешно количество.	Проверките на количествата са неефективни.	Бенефициент
Извършени са плащания към неправилен получател.	Проверките на получателя на средствата са неефективни.	Бенефициент
Платени са по-големи от договорените суми.	Не е извършено коректно засичане на сумите, които следва да бъдат платени с реално платените.	Бенефициент
Извършено е неоторизирано (неодобрено) плащане.	Процедурите за проверка на необходимата оторизация на плащанията са неефективни.	Бенефициент
Достатъчна одитна следа		
Не всички транзакции са отчетени.	Основни документи не са регистрирани с цел пълнота, основни документи не са сравнени със записите в регистрите.	Бенефициент
Транзакциите са неправилно групирани и класифицирани.	Сметкопланът е неподходящ или не е въведен, липсва квалифициран счетоводител.	Бенефициент
Направени са грешки при въвеждането на данни.	Контролът върху въвеждането на данни не съществува или не функционира ефективно.	Бенефициент
Изгубена е одитната следа при въвеждане на данни.	Връзката между основните документи и регистрите не функционира през цялото време.	Бенефициент
Изгубена е одитната следа при генериране на справки от главната книга.	Генерирането на справки не е дефинирано или не функционира правилно,	Бенефициент

Индикатори за нередности и измами
Технически указания

Присъщ риск	Контролен риск	Ниво
	сметкопланът не е определен и/или не се използва коректно.	
Изгубени са данни от информационната система.	Мерките за архивиране не се изпълняват, което води до загуба на информация.	Бенефициент
Информацията за идентифицирани нередности не е предоставена на счетоводния отдел.	Сумите за възстановяване не са отчетени коректно.	Управляващ орган
Системите за информационна сигурност позволяват нерегистриран достъп и промяна на данни.	Системите за информационна сигурност не функционират по предназначение.	Бенефициент
Наблюдение и докладване		
Отчетен е физически напредък, който в действителност не съществува.	Проверките на място не се извършват достатъчно често и/или в най-рисковите области.	Бенефициент/Управляващ орган
Физическият напредък съществува, но е с недостатъчно качество.	Качеството не е дефинирано, измерено и проверено и/или докладвано.	Бенефициент
Информацията за проверките на напредъка и резултатите от тях не достигат до ръководството.	Проверките на място не са документирани; Не са предприети навременни коригиращи действия.	Бенефициент
Назначеният персонал за извършване на проверки на място не е компетентен.	Няма въведени контроли за осигуряване на качеството	Бенефициент
Ръководството не реагира своевременно на необходимостта от въвеждане на промени при управлението на проекта.	Контролът от страна на ръководството е неефективен, ръководството не е запознато с целите на програмата и необходимостта от промяна (например съставяне на целеви групи, извършване на допустими дейности, преразпределяне на финансирането за проекта).	Бенефициент
Информация и публичност		
Няма извършени дейности в съответствие с изискванията на ЕС за осигуряване на информация и публичност.	Няма въведени ефективни контроли, които да осигурят съответствие с хоризонталните въпроси.	Бенефициент

Рискът за нередности в процедурите за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (грант) и за възлагане на обществени поръчки е приложим за всички участници в процесите на управление и изпълнение на програмите, включително бенефициентите. Сключване на грантов договор се отнася към дейностите на Управляващите органи и Междинните звена. Сключването на договори за обществени поръчки попада в обхвата на дейностите на Управляващите органи, Междинните звена и

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

бенефициенти – държавни институции (министерства, общини, агенции и др.) и организации (публични компании), които се явяват възложители по смисъла на Закона за обществени поръчки. Рискове, свързани с измами в сферата на обществените поръчки, могат да бъдат идентифицирани в дейностите, които се изпълняват от бенефициентите с цел избиране на доставчик на стоки/услуги/строителни работи за одобрения проект по приложимото законодателство.

Описаните „червени лампи” в приложенията са в основата на техните проверки на място при бенефициентите, както и при съответните административни органи. При установяване на индикатори за измама, одиторите не съобщават това на одитираното лице (с цел запазване на доказателството за измама). За подозрението в измама одиторите информират Управляващия орган (освен ако индикаторите за измама засягат него) и специализираната дирекция на Министерството на вътрешните работи (дирекция "Координация на борбата с правонарушенията, засягащи финансовите интереси на Европейските общности" /АФКОС/), с цел да се предприемат всички необходими стъпки и защитни мерки, които да запазят финансовия интерес на Общността.

В Приложения 1-3 са представени различни схеми и индикатори за измами, за които всички ключови участници в управлението и контрола следят.

Приложение 1

СХЕМИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМИ ПРИ ДОГОВАРЯНЕТО И ВЪЗЛАГАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ

Обичайни и често повтарящи се схеми за измама и съответните индикатори за измами (т. нар. „червени флагове”)

В настоящото приложение са изброени шестнадесет обичайни и често срещани схеми за измама, с описание на схемата и на съответните индикатори за измама при договарянето и възлагането на обществени поръчки.

То представлява неизчерпателен списък на общопризнатите като схеми за измама практики.

1. Корупция – подкупи и рушвети

Описание на схемата:

Даването/вземането на подкупи и рушвети се изразява в даване или получаване на „нещо стойностно”, с цел да се повлияе на официален акт или на бизнес решение.

Корупционни плащания

„Стойностното нещо” не е задължително, а и най-често не е парична сума (по този начин се запазва известна двусмисленост и нарушителят може по-лесно да измисли извинения при необходимост). Всяка материална облага, дадена или приета с намерение да се повлияе нечестно на получателя, може да се нарече подкуп. Конкретните „стойностни неща”, дадени или взети като подкуп, могат да бъдат: подаръци, чиято стойност надхвърля праговете, определени от организациите/дружествата; „заеми“, независимо от това дали са върнати или не; употреба на кредитни карти; плащания над размера на направени покупки (напр. заплащане на € 500000 за апартамент, който струва € 200000); безплатно ползване на апартаменти или ползването им при по-нисък наем; безплатно ползване на коли на лизинг; плащания в брой, с чек или банков превод на фалшиви „такси и комисионни”, често в размер на предварително договорен процент от стойността на договора и предадени чрез посредник или „кухо“ дружество¹, създадено от получателя и в което корумпираният изпълнител или продавач притежава скрит дял. „Стойностните неща” често се дават в последователността, в която са изброени в списъка. Това се дължи на факта, че в началото страните може да не са сигурни в намеренията на другата страна и даващият подкупа може да не е в състояние да заплати суми в по-съществен размер до възлагането на поръчката.

След възлагането на поръчката повечето подкупи се заплащат под формата на рушвети, което означава, че изпълнителят заплаща или „връща” уговорен процент от всяко плащане

¹ „Кухо“ се наричат дружествата, които съществуват наистина, но в действителност не развиват никаква дейност или не разполагат с никакви активи.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

по фактура, което получи. Независимо от начина на заплащане на подкупите, за да се покрият разходите за плащанията, обикновено се завишават цените или се занижава качеството на стоките и услугите.

Корупционните плащания водят до много други видове измама, като например фалшиво фактуриране, фантомни разходи или неспазване на договорните спецификации.

Корупционно влияние

Корупционното влияние при договарянето и възлагането на обществени поръчки често се проявява като: нецелесъобразен избор, например неоправдано закупуване от единствен източник (възможно е разбиването на поръчката на няколко поръчки на стойност под прага за провеждане на тръжна процедура); неоправдано високи цени; покупки в прекомерни количества; допускане на ниско качество и закъснели доставки, както и неизвършване на същите².

Индикатори за измама:

Най-разпространеният индикатор за даването на подкуп и рушвет е необяснимо благосклонното отношение на даден служител на възлагащата организация към даден изпълнител в течение на определен период от време.

Други признаци:

- тясна социализация между служителя на възлагащата организация и доставчика на услугите или стоките;
- необяснимо или внезапно увеличаване на благосъстоянието на въпросния служител;
- недеklarирана външна стопанска дейност на служителя;
- изпълнителят е известен в сектора си с това, че дава рушвети;
- недокументирани или чести изменения в договорите, с които се увеличава стойността на сделката;
- служителят на възлагащата организация отказва повишение на длъжност, която не е свързана с провеждането на тръжни процедури;
- служителят не е подал или не е попълнил декларация за липса на конфликт на интереси.

2. Недеклариран конфликт на интереси

Описание на схемата:

---

² Тези фактори често биват представяни със съкращението „ПЦККД“: нецелесъобразен подбор, високи цени, покупки в прекомерни количества, ниско качество, закъснели доставки или неизвършване на същите.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Конфликт на интереси може да възникне когато служител на възлагащата организация има недеklarирани финансови интереси във връзка с определена поръчка или изпълнител. Потенциалният конфликт на интереси не подлежи на съдебно преследване, в случай че е напълно декларирани и своевременно одобрен от работодателя. Например, даден служител може тайно да притежава предприятие доставчик или изпълнител, да регистрира „кухо“ дружество, посредством което да прави покупки на завишени цени или да има недеklarирани интереси във връзка с продажбата или отдаването под наем на недвижимо имущество.

Индикатори за измама:

- необяснимо или необичайно фаворизиране на конкретен изпълнител или доставчик;
- продължаващо във времето допускане на дейности, извършени при високи цени, ниско качество и т.н.;
- служителът не е подал или не е попълнил декларация за липса на конфликт на интереси;
- служителът на възлагащата организация отказва повишение на длъжност, която не е свързана с провеждането на тръжни процедури;
- налице са признаци, че служителът упражнява странична стопанска дейност.

3. Съглашателство при оферирание

Описание на схемата:

Договарящите се от определена географска област, регион или отрасъл могат да се договорят тайно с цел елиминиране на конкуренцията и завишаване на цените посредством различни схеми за съглашателство при оферирание.

Допълващо оферирание

С допълващото оферирание, известно също като подаване на фиктивни оферти, се цели единствено да се създаде впечатление за реално участие в търга, а не да се осигури одобрение от страна на възложителя.

Няколко сътрудничаещи си кандидати се договарят да представят оферти при сравнително по-високи цени или преднамерено неприемливи оферти, за да направят възможен избора на фаворизиран изпълнител при завишени цени. Спечелилият търга споделя процент от печалбата си със загубилите оференти, наема ги като подизпълнители или им дава възможност да спечелят други поръчки с висока стойност. Допълващи оферти могат да бъдат представени и от дъщерни дружества или свързани фирми.

Неподаване или отказ от оферта

За да е успешна една схема за подправяне на процеса на оферирание, е необходимо броят на оферентите да е ограничен и всички те да се съгласят да участват в съглашателството. Ако в състезателната процедура се включи нов (случаен) или отказващ сътрудничество оферент, изкуственото завишаване на цените ще стане очевидно. За да попречат на това,

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

участниците в съглашателството могат да платят на външни дружества, за да се въздържат от участие, или да прибегнат до по-силни средства за принуда, за да ги разубедят. Участниците в съглашателството могат също така да заставят изпълнителите и подизпълнителите да не си сътрудничат с дружества, които са отказали да участват в съглашателството, целящо запазване на техния монопол.

Участие на ротативен принцип

Съучастниците представят допълващи оферти или се въздържат от участие, с цел да дадат възможност на всеки един от тях да представи най-ниска оферта на ротационен принцип. Ротацията може да бъде и по географски области — един изпълнител да получи цялата поръчка за пътищата в даден регион, а втори — в друг, или по вид на извършваните работи, по период от време, и т.н.

Разпределяне на пазари

Сътрудническите си дружества могат да си разпределят определени пазари или продуктови позиции и да се споразумеят да не се конкурират помежду си в съответните си райони, или да направят същото посредством съглашателски действия, например участвайки само с допълващи оферти. Понякога е възможно и замесването на служители в схеми за съглашателство при оферирание — в някои случаи такива с финансови интереси в „конкурентното” предприятие, вследствие на което те получават дял от приходите от завишените цени.

Индикатори за измама:

- избраната оферта е твърде висока в сравнение с прогнозните разходи, публикуваните ценови листи, цените за сходни работи или услуги, или средните за сектора стойности и справедливите пазарни цени;
- трайно завишени цени при всички оференти;
- цените в офертите спадат при включването на нов участник;
- ротация на печелившите кандидати на регионален, професионален принцип или в зависимост от възлаганите работи;
- неспечелили оференти се наемат като подизпълнители;
- необичайни характеристики в офертите (например разликата между отделните оферти е в размер на точен процент, печелившата оферта е на стойност точно под приемливия праг на цените, съвпадаща със заложените в бюджета цени, твърде висока, твърде близка, твърде отдалечена, съдържаща закръглени суми, непълна и т.н.);
- очевидни взаимовръзки между отделни участници, напр. съвпадащи адреси, персонал, телефонни номера и т.н.;
- изпълнителят включва в офертата си подизпълнители, които участват като кандидати за главни изпълнители;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- квалифицирани потенциални изпълнители не подават оферти и стават подизпълнители или пък подал по-ниска оферта оферент се оттегля и става подизпълнител;
- някои дружества винаги са в конкуренция помежду си, а други - никога;
- неуспелите кандидати не могат да бъдат намерени в интернет, нито в бизнес указателите, нямат адрес и т.н. (с други думи са фиктивни);
- наличие на сходства или други признаци, че изпълнителите са обменяли информация за цените, разпределяли са територия помежду си, или са сключили друга форма на негласно споразумение;
- съглашателство при оферирането е установено в следните сектори и е също от значение за структурните фондове: полагане на асфалтови настилки, строителство на сгради, почистване дъното на водни източници и хранилища, електрическо оборудване, покриви, изхвърляне на отпадъци.

4. Небалансирано договаряне

Описание на схемата:

При тази измамна схема служители, натоварени с функции по провеждането на тръжната процедура, предоставят на фаворизиран оферент полезна вътрешна информация, която не е достъпна за останалите участници, например относно това че една или няколко позиции в поканата за представяне на оферти няма да бъдат включени в договора (възможно е също така някои позиции нарочно да бъдат твърде неясни или амбициозни, при което фаворизираният оферент бива инструктиран как да отговори). Тази информация дава на фаворизираната фирма възможност да представи оферта на по-ниска цена от останалите участници, като посочи много ниска цена за позицията, която няма да бъде включена в окончателния договор. Небалансираното договаряне е една от най-ефективните схеми за подправяне на процеса на офериране, тъй като манипулацията не е толкова очевидна като при другите разпространени схеми, като например необоснованите покупки от единствен източник.

Индикатори за измама:

- офертите по определена позиция изглеждат неразумно ниски;
- скоро след възлагането на поръчката биват внесени изменения с цел заличаване или промяна на изисквания, свързани с конкретни позиции;
- налице са разлики между позициите в офертите и тези в действителния договор;
- оферентът е лице, приближено на служители по договарянето, или е участвал в съставянето на спецификациите.

5. Подправени спецификации

Описание на схемата:

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Поканите за представяне на предложения биха могли да съдържат спецификации, които са приспособени към квалификациите на конкретен оферент, или на които отговаря само един оферент. Това е особено типично при възлагането на поръчки в областта на информационните технологии и други поръчки от технически характер.

Посредством твърде конкретните спецификации могат да бъдат елиминирани други квалифицирани оференти или да се обосноват покупки от единствен източник и да се избегне конкуренцията като цяло.

Употребата на подправени спецификации, даващи предимство на определен изпълнител, е признак за корупционна практика.

Индикатори за измама:

- само един или малко на брой оференти отговарят на поканата за представяне на предложения;
- съществува сходство между спецификациите и продуктите или услугите на успешния кандидат;
- други оференти са подали жалби;
- спецификациите са значително по-конкретни или по-широки в сравнение с предходни покани за представяне на предложения;
- наличие на необичайни или неразумни спецификации;
- много на брой поръчки, възложени на един и същ изпълнител със състезателна тържна процедура;
- социализация или лични контакти между служители по договарянето и оференти през времетраенето на процедурата;
- възложителят определя даден продукт или услуга посредством търговска марка, а не с родово название.

6. Изтичане на информация за офертите

Описание на схемата:

Персоналът, отговарящ за договарянето, подготовката на заданието или оценяването на офертите, може да изнесе поверителна информация, за да подпомогне фаворизиран кандидат при изготвянето на техническата или финансовата част от офертата му, като например прогнозен бюджет, предпочитани решения или подробности от конкурентни оферти.

Индикатори за измама:

- недостатъчен контрол върху тържните процедури, напр. неспазване на сроковете;
- стойността на избраната оферта е съвсем малко по-ниска от тази на следващата най-ниска;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- някои оферти са отворени преждевременно;
- приемани са оферти след крайния срок за подаване;
- офертата, подадена след крайния срок, е избраната най-ниска оферта;
- всички оферти са отхвърлени и е открита нова тръжна процедура;
- през времетраенето на тръжната процедура избраният оферент контактува на лични начала със служители по договарянето по електронна поща или по друг начин.

7. Манипулиране на оферти

Описание на схемата:

При един зле контролиран процес на подаване на оферти служителите, натоварени с провеждането на тръжната процедура, могат да манипулират офертите след получаването им, за да осигурят избирането на фаворизирания кандидат (променяне, „изгубване“, анулиране на оферти въз основа на неверни твърдения за грешки в тръжните условия и т.н.).

Индикатори за измама:

- други оференти са подали жалби;
- недостатъчен контрол и неадекватни тръжни процедури;
- индикации за внесени промени в офертите след получаването;
- оферти са обявени за недействителни поради грешки;
- квалифициран оферент е дисквалифициран по причини със съмнителна валидност;
- въпреки че са получени по-малко от минималния брой оферти, не е открита нова тръжна процедура.

8. Неоправдано възлагане на единствен изпълнител

Описание на схемата:

Тази схема често възниква в резултат на корупция, особено ако характерните белези се повтарят и са подозрителни.

Подобно възлагане е възможно посредством разбиване на поръчките на по-малки поръчки, с цел да се избегнат праговете, изискващи задължително провеждане на тръжна процедура, с фалшиви основания за закупуване от единствен източник, съставяне на твърде конкретни спецификации, удължаване на срока на вече възложени договори вместо откриване на нова тръжна процедура.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Индикатори за измама:

- извършване на покупки от единствен източник в размер над или непосредствено под праговете, изискващи провеждането на тръжна процедура;
- поръчки, които преди са били възлагани със състезателна процедура, вече се възлагат без такава;
- наблюдава се разбиване на поръчките с цел избягване на праговете за възлагане с тръжна процедура;
- поканата за представяне на предложения е изпратена само до един доставчик на услуги.

9. Разбиване на поръчки

Описание на схемата:

Служителите по договарянето могат да разбият поръчката на две или няколко поръчки или договора, с цел да се избегне конкуренцията или надзорът от страна на висшето ръководство. Например, ако прагът е € 250 000, една поръчка за доставка на стоки и услуги на стойност € 275 000 може да бъде разбита на два договора – един за стоки на стойност € 150 000 и втори, на стойност € 125,000, за да се избегне събирането на оферти. Разбитите поръчки (наричани често „раздробяване“) могат да представляват сигнал за прибегване до корупция или други схеми от страна на възложителя.

Индикатори за измама:

- две или повече последователни свързани доставки от един и същ изпълнител, на стойност непосредствено под прага за провеждане на състезателна процедура или за провеждане на надзор от висшето ръководство;
- неоправдано разбиване на поръчки, например отделни договори за работи и материали, като всеки от тях е на стойност под прага, изискващ събиране на оферти;
- поредни поръчки на стойност непосредствено под праговете.

10. Смесване на договори

Описание на схемата:

Даден изпълнител, извършващ работи по няколко сходни поръчки, може да фактурира едни и същи разходи за персонал, такси или разноски по няколко от тези поръчки, което води до припокриване на финансирането.

Индикатори за измама:

- представяне на едни и същи фактури във връзка с различни работи или договори;
- изпълнителят представя фактури от един и същ период за няколко работи.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

11. Невярно ценообразуване

Описание на схемата:

Даден изпълнител може да извърши измама, като преднамерено включва разходи, които са недопустими или неразумни, или които не могат да бъдат пряко или непряко отнесени към конкретен договор. Разходите за труд могат по-лесно да бъдат фалшифицирани в сравнение с тези за материали, тъй като теоретично работата на един и същ служител може да се фактурира по който и да е договор.

Разходите за труд се манипулират посредством създаване на фиктивни работни графици, редуване на едни и същи графици или подкрепящи документи, или просто чрез фактуриране на завишени разходи за труд без представяне на разходооправдателни документи.

Индикатори за измама:

- прекомерни или необичайни разходи за труд;
- разходите за положен труд не са съвместими с напредъка по изпълнението;
- видими промени в присъствените ведомости;
- липсват присъствени ведомости;
- разходи за едни и същи материали по повече от една поръчка;
- непреките разходи се фактурират като преки.

12. Непълно (порочно ценообразуване)

Описание на схемата:

Порочното ценообразуване се проявява при договори, при които изпълнителят не декларира актуални, пълни и точни данни за разходите или ценообразуването в офериранияте цени, което води до увеличаване на разходите по договора.

Индикатори за измама:

- изпълнителят отказва, отлага представянето или не е в състояние да представи подкрепящи документи за разходите;
- изпълнителят представя неадекватна или непълна документация;
- неактуална информация за цените;
- видимо високи цени в сравнение с други сходни договори, ценови листи или средните стойности за сектора.

13. Неспазване на спецификациите по договора

Описание на схемата:

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Изпълнителят не спазва договорните спецификации, а след това извършва измама, съзнателно твърдейки, че ги е спазил.

Сред примерите за такива схеми е използването на неотговарящи на стандартите строителни материали, компоненти с ниско качество, неполагане на изискваните основи при пътни инфраструктурни проекти и т.н. Мотивът, разбира се, е увеличаване на печалбата посредством съкращаване на разходите или избягване на санкции за неспазени срокове и пр. Много често разкриването на такива схеми е трудно без задълбочени проверки или изпитвания от страна на независими експерти в областта. Въпреки това е възможно нарушителите да се опитат да подкупят инспекторите.

Индикатори за измама:

- несъответствие между резултатите от изпитванията и проверките, от една страна, и изискванията и спецификациите по договора, от друга;
- липса на документи или сертификати от проведени изпитвания или проверки;
- ниско качество, незадоволително изпълнение и висок брой на подадени жалби;
- разходните отчети на изпълнителя съдържат индикации, например, че изпълнителят не е закупил материалите, необходими за извършване на работите, не притежава или не е наел необходимото за работа оборудване или не разполага с необходимата работна ръка на мястото на извършване на дейностите (NB: извършването на подобна кръстосана проверка може да бъде особено полезно).

14. Фалшиви, завишени или дублиращи се фактури

Описание на схемата:

Даден изпълнител може съзнателно да представи фалшиви, съдържащи завишени суми или дублиращи се фактури, действайки самостоятелно или в съглашателство със служителите по договарянето в резултат на корупционни действия.

Индикатори за измама:

- фактурираните стоки или услуги не са инвентаризирани, нито осчетоводени;
- липсват приемни протоколи за фактурирани стоки или услуги;
- липсва заявка за покупка за фактурираните стоки или услуги, или пък същата е със съмнителна стойност;
- в счетоводните книги на изпълнителя не е отразено, че работата е свършена или че необходимите разходи са направени;
- цените върху фактурите, сумите, описанията на позициите или условията надвишават или не съответстват на позициите от договора, заявките за покупка, приемните протоколи, инвентарните или експлоатационни протоколи;
- много на брой фактури на еднаква стойност, с един и същ номер, дата и т.н.;
- върволица от подизпълнители;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- плащания в брой;
- плащания към офшорни фирми.

15. Фиктивен доставчик на услуги (доставчик-фантом)

Описание на схемата:

а) Даден служител оторизира плащания на фиктивен доставчик с цел присвояване на фондове. Схемата е особено разпространена в случаи, в които липсва разделение на функциите по подаване на заявката, приемането и заплащането.

б) Изпълнителят регистрира фантомни дружества, чрез които да подаде допълващи оферти в рамките на схеми за съглашателство при оферирание с цел да бъдат завишени цените или просто за генериране на фиктивни фактури.

Опитът показва, че нарушителите имат склонността да наричат фиктивните си дружества с имена, които са сходни с тези на действителни дружества.

Индикатори за измама:

- доставчикът на услугите не може да бъде открит в нито един указател, в интернет, посредством Google, други търсачки и пр.;
- не може да бъде открит адресът на доставчика на услугите;
- доставчикът на услугата е предоставил грешен адрес или телефонен номер;
- използвана е офшорна фирма.

16. Подмяна на стоки

Описание на схемата:

Подмяната на продукти се изразява в подмяна без знанието на възложителя на определените в спецификацията в договора продукти с други, с по-ниско качество. В най-лошия случай замяната на продуктите може да създава опасност за живота, например недостатъците в инфраструктура или сгради. Замяната е особено привлекателен вариант при договори, които изискват скъпи материали от по-висок клас, които могат да бъдат заменени с подобно изглеждащи, но по-евтини продукти. Замяната често касае компоненти, при които разкриването е трудно. Възможно е също при проверките на място да бъдат представени специално създадени с цел измама мостри.

Индикатори за измама:

- необичайна или твърде обичайна опаковка: опаковката, цветовете или дизайнът не отговарят на нормата;
- несъответствие между очакван и действителен вид;
- идентификационните номера на продукта се различават от публикуваните или от каталожните номера, или не съответстват на системата за номериране;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- броят на неуспешните тествания, неизправностите или ранните замени е над средния, или разходите за поддръжка или ремонт са високи;
- сертификатите за съответствие са подписани от неквалифицирано или несертифицирано лице;
- съществени различия между прогнозните и действителните цени на материалите;
- изпълнителят изостава от графика, но бързо наваксва;
- необичайни или заличени серийни номера: серийните номера не съответстват на легитимната система за номериране на производителя;
- инвентарните номера или описания или тези върху фактурите не съвпадат с условията в заявката за покупка.

Приложение 2

СХЕМИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМИ ВЪВ ВРЪЗКА С РАЗХОДИ ЗА ТРУД И КОНСУЛТАНТСКИ УСЛУГИ

Обичайни и често повтарящи се схеми за измама и съответните индикатори за измами (т. нар. „червени флагове”)

В настоящото приложение са изброени обичайните и често повтарящи се схеми за измама, с описание на схемата и на съответните индикатори за измами в сферата на консултантските услуги.

Най-важното средство за контрол в системата за отчитане на положения труд е самият работник и неговата готовност да отчита надлежно изработеното време.

Настоящото представлява неизчерпателен списък на общопризнатите като схеми за измама практики.

1. Направени разходи за труд

Описание на схемата:

При отсъствието на независим външен надзор или физическа проверка, трудът е лесно податлив на манипулация компонент. Некоректните изпълнители лесно могат да заявят, пряко или непряко, неверни данни за положен труд. От първостепенно значение е въпросът дали работното време на работника е добросъвестно фактурирано за сметка на изпълнявания проект. (Не се допуска представянето на документи на трети страни, като фактури, заявки за покупка и т.н. с цел оправдаване на разходите за труд).

Индикатори за измама:

- различни начини на фактуриране;
- внезапни и съществени промени във фактурирането;
- спад в разходите по проекти/договори, чийто бюджет е надхвърлен или почти изчерпан;
- несъразмерен процент служители фактурират непреки престации;
- висок брой служители прекласирани от „преки” към „непреки” и обратно;
- същите биват постоянно прекласирани от „преки” към „непреки” или обратно;
- незадоволителен вътрешен контрол върху разходите за труд: например като присъствените листове на служителите се разписват предварително; попълват се от надзорниците; попълването става с молив или едва в края на периода на заплащане;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- действителните часове и суми неизменно съвпадат с предвидените по бюджет, или са близки до тях;
- прибягва се до коригиращи записи в счетоводните книжа с цел разместване на разходи между договорите, научноизследователската дейност, дейността по търговско представителство;
- фактурирането по чувствителни сметки расте или намалява значително;
- отработеното време се фактурира различно от свързаните разходи за пътуване.

2. Невъзнаграден извънреден труд

Описание на схемата:

Даден изпълнител може съзнателно да декларира фалшиви данни за извънредни часове труд, когато за извънредния труд не се дължи неофициална компенсация, като например допълнителен отпуск. От първостепенно значение е въпросът дали работното време на работника е коректно фактурирано за сметка на изпълнявания проект. Не са представени документи на трети страни.

Индикатори за измама:

- от професионалните служители се изисква да полагат значително количество часове извънреден невъзнаграден труд по различни проекти, като пряко или непряко наети лица;
- наетите лица получават заплащане само за редовните отработени часове през който и да е ден за продължителен период;
- наблюдава се практика за полагане на извънреден невъзнаграден труд по изискване на ръководството, който е компенсиран с премии в зависимост от отработените допълнителни часове;
- наетите лица полагат допълнителни часове невъзнаграден труд изключително по договори или проекти, по които броят часове труд е надхвърлен.

3. Консултантски/професионални услуги

Описание на схемата (въз основа на действителен случай):

Извършването на услугите е надлежно подкрепено с подробни споразумения за предоставяне на консултантски услуги, фактури и отчети. Обхванатите теми са близки до дейността на изпълнителя и предоставят подходящи препоръки за подобряване на ефикасността на определени дейности. Изпълнителят е изпълнил по-голямата част от препоръките. Приложимите споразумения са достатъчно подробни и таксите са преценени като разумни.

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Въпреки това, услугите на някои от наетите фирми не са били ползвани преди това. Споразуменията не уточняват какви услуги ще предоставят дружествата; въпреки това, те уточняват кой ще предоставя услугите, както и размера на почасовото заплащане за тях. Липсват автобиографии на лицата. Хонорарите за услугите на тези нови дружества са по-високи. Представителят на дружеството не съумява да обясни по-високите такси, нито спецификата на предоставяните услуги.

Осен това, фактурите от тези дружества за предоставени услуги предоставят неясно описание на услугите и се позовават само на споразумението. Разходите са представени като обща сума, без разбивки по часове, почасова ставка, разходи за път или други разходи. Не са предоставени доклади от пътувания или други обобщаващи доклади. Не е предоставена допълнителна информация за тези дружества; изпълнителят не съумява да предостави нищо повече от устни уверения за предоставените услуги.

На последно място, на фактурите като пощенски адрес е посочена пощенска кутия и въпросните дружества не присъстват в телефонния указател.

Индикатори за измама:

- не са подписани официални споразумения или договори; въпреки това са заплатени големи суми за „предоставени услуги” въз основа на недостатъчно подробни фактури;
- съществуват официални споразумения или договори, но те са неясни що се отнася до предоставяните услуги и липсват каквито и да било други разходооправдателни документи като подробни фактури, доклади от пътувания или проучвания;
- заплатените услуги са използвани за неправомерно получаване, разпространение или ползване на информация или данни, защитени със закон или друг нормативен акт;
- със заплатените услуги се е целяло да се повлияе неправомерно в посока на удовлетворяване на дадена молба, върху оценката на дадено предложение или оферта, подбора на източниците за възлагане на договор или договарянето на поръчка, изменение или искане; без значение е дали възлагането се прави от главното предприятие изпълнител или от негов подизпълнител;
- заплатените услуги са получени или предоставени по начин, нарушаващ конкретен статут или правилник, който забранява нелоялните търговски практики или конфликта на интереси.

4. Категории работна сила

Описание на схемата (въз основа на действителен случай):

От предложението, подадено от даден изпълнител за подновяване на договор за поръчка, плащанията по които зависят от действително вложените часове труд и материали, и който му е бил възлаган ежегодно през последните две години, е видно, че заплатените цени на

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

час са били значително по-ниски от предложените, освен за административната категория. По време на първоначалната тръжна процедура в първоначалната оферта се твърди наличие на целия необходим персонал. След като е спечелил поръчката, изпълнителят наема/прибягва до услугите на служители, наети при по-ниско от предложеното възнаграждение. Квалификацията на някои от новонаетите лица е под изискванията в поканата за представяне на предложения. Изпълнителят е класирал много на брой новонаети лица в категории работна сила, за които те не са притежавали необходимата квалификация.

Индикатори за измама:

- съществени различия между предложените и действителните единични цени или количества, без съответни промени в обхвата на възложените работи или изискванията по отношение на професионалната квалификация;
- сборът от фактурираните дейност по дейност суми неизменно достига фиксирания в договора таван; изключение са случаите, в които в договора или в заявката е посочен броят на часовете, които подлежат на фактуриране;
- конкретни лица, предложени за „ключови служители”, не работят по договора;
- предложената работна сила не е основана на действително съществуваща работна сила. Необходими са масови назначения на нови работници. Заплащането на труда на новонаетите работници е значително по-ниско в сравнение с посоченото в предложението;
- компетенциите на наетите лица не съответстват на изискванията по отношение на съответната категория работна сила или не отговарят на изискванията по договора;
- наети лица, които обикновено получават непряко възнаграждение от предприятието, получават пряко възнаграждение по договора;
- работното време на партньорите, агентите, надзорниците и останалите служители се фактурира по начин, който е в разрез с условията по договора или счетоводните правила и процедури на предприятието.

Приложение 3

ИНДИКАТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ВЕРОЯТНИ ИЗМАМИ

I. НАЙ-РАЗПРОСТРАНЕНИ ФОРМИ НА ИЗМАМА

Следните дейности се сочат като най-разпространени форми на измама:

- Подправяне на печати;
- Кражба на стоки, инструменти, материали и други видове оборудване;
- Присвояване на малки суми от каси и касови апарати;
- Неотчитане на продажбите на стоки и присвояване на получените пари;
- Създаване на излишъци в каси и касови апарати чрез неотчитане на постъпилите суми;
- „Надуване” на разходните сметки или отклоняване на средства за лична облага;
- Присвояване на вземания, постъпили по клиентски сметки;
- Присвояване на плащанията от клиенти, издаването на разписки върху „къс хартия” или собственооръчно изготвени разписки;
- Събиране на дадено вземане, присвояване на парите и отписването му като несъбираемо вземане;
- Задължаване на клиентски сметки с размера на откраднати парични средства;
- Отпускане на кредити срещу фалшиви молби на клиенти и върнати стоки;
- Постъпленията не се внасят ежедневно или се внасят само част от парите;
- Поправяне на дати върху вносни бележки, за да се прикрие кражба;
- Внасяне на закръглени (неточни) суми от постъпления, като след това се прави опит „да се навакса изоставането” в края на месеца;
- Отчитане на фиктивни допълнителни часове при изготвяне на ведомостите за заплати, увеличаване на ставката или отработените часове;
- Присъствие на служители във ведомостите за заплати след прекратяване на трудовите взаимоотношения с тях;
- Фалшифициране и добавяне на нови служители във ведомостите за заплати, задържане на непотърсени заплати;
- Унищожаване, изменение или анулиране на касови разписки и присвояване на парите;
- Присвояване на суми от продажби в брой, използвайки фалшиви сметки за вземания;
- Отчитане на неоправдани отстъпки при продажби в брой;
- Повишаване стойностите на касовите ордери и/или общата сума на разходите при осчетоводяването на разплащанията;
- Използване на документи за извършени лични разходи за оправдаване на неправилно извършени плащания;
- Използване на копия, направени чрез индиго, на използвани преди това оригинални разходни документи или използването на надлежно одобрен разходен документ от предишен период, променяйки неговата дата (повторно изплащане);
- Изплащане на фалшиви фактури, изготвени или саморъчно, или получени чрез тайна договорка с доставчиците;
- Повишаване на стойността на фактури на доставчиците след тайна договорка с тях;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- Покупка на стоки за лична употреба за сметка на организацията, чрез подправяне на заявки;
- Начисляване на стойността на откраднати стоки по фиктивни сметки;
- Фалшифициране на размера на материалните запаси, за да се прикрият кражби или други нарушения;
- Вмъкване на фалшиви страници в счетоводната книга;
- Въвеждане на погрешни суми в касовите книги и в отчети за извършени разплащания;
- Умишлено объркване на записвания в контролните и аналитичните сметки;
- Продажба на отпадъци и скрап и присвояване на постъпленията;
- „Продажба” на ключове от врати или комбинации на сейфове или трезори;
- Създаване на кредитни салда по сметките в счетоводната книга и присвояване на съответните суми;
- Фалшифициране на товарителници и поделяне на средствата с превозвача;
- Предоставяне на специални цени или привилегии на клиенти или възлагане на изпълнението на дейности/услуги на определени доставчици срещу подкуп.

II. ЧЕРВЕНИ ЛАМПИ - ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМИ В ОБЛАСТТА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ

Индикаторите за наличието на вероятни измами (червени лампи) в процедурите за възлагане и изпълнение на обществени поръчки са:

- Възлагане на услуги и стоки, които не са необходими или са повече от необходимото;
- Неадекватно или неточно оценяване на потребностите от услуги;
- Дефиниране на изискванията за доставки така, че само определени изпълнители или доставчици да могат да ги изпълнят;
- Договаряне или закупуване от един единствен източник без разглеждане на алтернативни източници на стоки и услуги;
- Отчети за работа или спецификации за материали, които съответстват на предпочитани изпълнители или на един единствен изпълнител или доставчик;
- Пускане на информация за възлагането на поръчка към предпочитани или избрани изпълнители или доставчици;
- Консултиране с предпочитани изпълнители и доставчици относно изисквания и спецификации;
- Изготвяне на стандарти и условия, за да се ограничи конкуренцията;
- Разделяне на договорните изисквания по такъв начин, че изпълнители и доставчици да могат да си поделят или да се редуват в офертите;
- Разделяне на изискванията за обществените поръчки с цел избягване прилагането на нормативните правила за обществените поръчки;
- Изпълнителят или доставчикът дава оферта без адреси;
- Необосновано дисквалифициране на изпълнител или доставчик;
- Пристрастни критерии за оценка на предложенията;
- Договор се възлага на новосъздадена фирма;
- Възлагане на договор или поръчка за покупка на друг участник в търга, а не на този с най-ниска цена (когато критерият за оценка на офертите е най-ниска цена);
- Изпълнители, които дават оферта и не печелят търга, а след това са подизпълнители;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

- Съществени промени в договора след възлагането;
- Възлагане на договори на изпълнители или доставчици с история за лошо или съмнително изпълнение;
- Неправилно удостоверяване от изпълнителя или доставчика за етапа на завършване на договора или доставката;
- Предоставяне на услуги или материали, които не отговарят на изискванията на договора или поръчката за покупка;
- Приемане на качеството на услуга или материал без сертификат от изпълнителя или от продавача.

III. ОПАСНИ СИГНАЛИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ЗЛОУПОТРЕБИ

Опасни сигнали, насочващи към възможността за наличие на злоупотреби, са:

- Заемане на малки суми от приближени служители;
- Присъствие на кредитори или събирачи на вземания (дългове) на работното място и прекомерна употреба на телефона, за да се избегнат кредиторите;
- Поставяне на разписки в касата, покриващи остатъка до отчетените парични средства или убеждаване на други лица да приемат разписки срещу отпускането на малки краткосрочни заеми;
- Склонност към прикриването на неефикасност чрез манипулиране на данни;
- Отправяне на критики към други лица, така че да се отклони вниманието от евентуални подозрения;
- Отговаряне на въпроси с нелогични обяснения;
- Увличане по хазартни игри в степен, до която лицето е неспособно да понесе загубите;
- Злоупотреба с алкохол, или постоянни посещения на нощни заведения, или контакти със съмнителни лица;
- Закупуване или придобиване чрез „бизнес“ канали на скъпи автомобили и други скъпи вещи;
- Обясняване на по-висок жизнен стандарт с доходи, получени от недвижими имоти;
- Раздразнение при задаването на логични и уместни въпроси;
- Отказ да се оставят без наблюдение документите, по които дадено лице работи или съхранява по време на деня, редовно оставане в офиса след работно време;
- Отказ от вземането на отпуски или отклоняване на предложение за повишение поради страх от разкриване;
- Постоянни контакти и забавления със служител на фирма доставчик;
- Държане на необичайно големи банкови сметки или интензивно търгуване с ценни книжа;
- Продължително боледуване на лицето или член на семейството му, обикновено при липса на план за погасяване на дълговете;
- Изтъкване на високи лични постижения и/или държането на необичайно големи суми пари;
- Пренаписване на документи под претекст да бъдат оформени по-добре.

IV. ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМАМА СПОРЕД ДЛЪЖНОСТТА НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ И СФЕРАТА НА ИЗВЪРШВАНЕ

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

Вътрешните одитори могат да се ориентират за индикаторите за измама и като вземат под внимание какъв пост заема лицето в организацията, както и сферите на дейност, в които може да бъде извършена злоупотреба. Измамите, които обикновените служители могат да направят, се различават от тези, които могат да извършат техните ръководители, поради различните възможности за влияние, достъп до документация и др. Вътрешните одитори следва да имат знания за това какви са най-типичните измами, които биха могли да се извършат в различните одитни единици на организацията.

1. Червени лампи, отнасящи се за служителите

- промяна в стила на живот на служителя: скъпи коли, бижута, жилища, дрехи;
- значителни лични дългове и кредитни проблеми;
- промени в поведението, които биха могли да бъдат индикатор за взимането на наркотици, алкохолни или хазартни проблеми;
- високо текучество на персонала, особено в области с висок риск от измами;
- отказ на служителя да излезе в отпуск или да си вземе болничен;
- липса на разделение на задълженията в рисковата област.

2. Червени лампи, отнасящи се за ръководителите

- нежелание да предоставят информация на одиторите;
- прекалено голям брой банкови сметки;
- чести смени на банките;
- прекалено голям брой трансакции в края на годината;
- непланиран овърдрафт или влошаване на паричния баланс.

3. Червени лампи за паричната наличност

- оплаквания на клиентите, че не получават потвърждения за плащания по техните сметки;
- необичайно големи суми или разходи, направени за един служител;

4. Червени лампи за ведомостите за заплати

- противоречиви (нелогични) извънредни часове;
- начислени извънредни часове на напуснали служители;
- начислени извънредни часове в период със слаба натовареност.

5. Червени лампи в областта на поръчките/активите

- няма физическа сигурност за активите/инвентара;
- необичайно намаляване на активите;
- плащане на доставчик, който не присъства в списъка на одобрените доставчици;
- доставчици, които нямат реален адрес.

Приложение № 4

ПОДХОД НА ДЪРЖАВЕН ФОНД „ЗЕМЕДЕЛИЕ” ЗА ФИНАНСОВИ КОРЕКЦИИ

Допускани нарушения при провеждане на обществени поръчки по Закона за обществените поръчки и Наредба за възлагане на малки обществени поръчки от общините - бенефициенти по Програма САПАРД:

100 % на финансова корекция се налага при:

1. Неспазване праговете по процедурите за обявяване на обществени поръчки;
2. Разделяне предмета на поръчката;
3. Незаконосъобразен избор на процедура;
4. Незаконосъобразен избор на изпълнител при процедура по договаряне с покана в случаите на чл. 53, ал. 1, т. 10 от Наредбата за възлагане на малки обществени поръчки;
5. Комисията за разглеждане, оценка и класиране на офертите не отстранява от участие кандидат, който не отговаря на изискванията на чл. 47, ал. 1 и 2 от Закона за обществените поръчки и възложителя сключва договор с него.

25 % на финансова корекция се налага при:

1. Подписване на анекси или допълнителни споразумения към договора за възлагане на обществена поръчка в нарушение на чл.33, ал.1 от Наредба за възлагане на малки обществени поръчки и нарушение на чл.43, ал.1 от Закона за обществените поръчки;
2. Комисията за разглеждане, оценка и класиране на офертите не спазва изискванията на чл. 37, ал. 1 от Закона за обществените поръчки и чл. 40, ал. 1 от Наредба за възлагане на малки обществени поръчки при обявени критерии за оценка в обявлението за обществена поръчка "най-ниска цена" или "икономически най-изгодна оферта";
3. Неподписани пликовете с предлаганата цена поне от трима членове от комисията за разглеждане, оценка и класиране на офертите;
4. В решението на Възложителя за възлагане на обществена поръчка не се посочват отстранените участници в процедурата и мотивите за отстраняването им или решението не се изпраща до участниците при наличие на повече от един кандидат;
5. Наличие на дискриминационни условия в обявлението за обществена поръчка.

5 % на финансова корекция се налага при:

1. Непредставяне на документите по чл. 47, ал. 9 от Закона за обществените поръчки, чл.32, ал.1 от Наредба за възлагане на малки обществени поръчки и гаранцията за изпълнение на договора от Изпълнителя преди подписване на договора;
2. Неспазване сроковете за провеждане на процедура по чл. 64 от Закона за обществените поръчки;

Индикатори за нередности и измами

Технически указания

3. При критерий "икономически най-изгодна оферта" не са подписани поне от трима членове на комисията за разглеждане, оценка и класиране на оферти всички приложения, които комисията оценява съгласно обявените показатели;
4. Комисията за разглеждане, оценка и класиране на офертите отваря ценовите предложения на участници, които са отстранени от участие в процедурата.

до 2 % на финансова корекция се налага при:

1. Неизпратена информацията за сключен Договор за обществена поръчка до Агенцията за обществени поръчки в срок;
2. При провеждане на процедура „договаряне без обявление” поканите за участие не са изпратени до Агенцията за обществени поръчки;
3. Решението на възложителя за класирането на участниците и участника, определен за изпълнител, не е издадено до пет работни дни след представяне протокола на комисията за разглеждане, оценка и класирането на оферти на Възложителя;
4. Възложителят не е изпратил решението за класиране на участниците след тридневен срок от издаването му до всички участници;
5. Договорът за обществена поръчка е сключен преди изтичане на срока за обжалване от участниците;
6. Протоколът за разглеждането, оценка и класирането на офертите не е подписан от всички членове на комисията;
7. Неподписани декларации за липса на обстоятелства по чл. 35 от Закона за обществените поръчки и чл. 19 от Наредба за възлагане на малки обществени поръчки от всички членове на комисията за разглеждане, оценка и класиране на офертите.